

УДК 378.914

І. П. Марчук, ст. викл.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
Романо-германський факультет, кафедра ІМГФ
кв. № 13, д. 188, вул. Керченська, м. Одеса, Україна, тел.: 712-95-98

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІОЛОГІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті авторка викладає власну позицію щодо процесу формування професійно важливих якостей майбутніх соціологів під час навчання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: професійно важливі якості, професіоналізм, конкурентоспроможність, компетентнісний підхід.

Сучасна освіта вимагає орієнтації на нову стратегію розвитку, що зумовлено фактом існування мінливого відкритого світу, необхідності навчання і виховання конкурентоспроможного фахівця. Антропологічний вимір освіти дозволяє враховувати багатомірність, цілісність і динамізм формування особистості. Особистості в освіті приділяється роль суб'єкта і об'єкта соціалізації, інкультурації, адаптації в соціокультурній реальності, в основному через ідентифікацію і професіоналізацію. Особистість у дедалі більшій мірі виступає як носій творчого начала. Якість підготовки випускників вищих навчальних закладів, де критерієм виступає професійна компетентність, розглядається з позиції рекомендацій ЮНЕСКО. Сутність концептуальних вимог до професійної компетентності зводиться до розширення знань, умінь і навичок, необхідних безпосередньо для підвищення продуктивності праці, сфери життєдіяльності в цілому. "Заміна понять про чисто трудові, виробничі знання, уміння і навички повною гаммою знань, умінь і навичок, зокрема потрібних для охорони і поліпшення здоров'я, демографічного розвитку, збереження і розвитку традицій та культури, раціонального використання природних ресурсів, захисту навколишнього середовища і зниження екологічного ризику, для виконання активної соціальної ролі, конкурентоспроможності на ринку праці, означає всесторонність обліку інтересів індивіда і підтримку його в процесі розвитку" [1].

Необхідно зауважити, що проблема формування професійно важливих якостей соціологів є дуже важливою, оскільки система вищої освіти в Україні орієнтується на виховання розвиненої особистості фахівця, а "ціну" випускника встановлює ринок праці залежно, перш за все, від якості його практичної підготовки, рівня його компетентності. Комплекс навчально-виховних завдань, пов'язаних із даною проблемою, розроблений лише частково і зовсім недостатньо.

Професіоналізм соціолога — це якісна характеристика, що включає сукупність фундаментальних інтегрованих знань, узагальнених умінь і навиків. Система основних властивостей, відносин і дій, що відображають структуру діяльності соціолога, в сукупності утворюють особистість майбутнього професіонала. Під професійно важливими якостями особистості розуміють "якості суб'єкта, які включені в процес професійної діяльності і впливають на ефективність її виконання згідно з основними параметрами: продуктивністю, якістю, надійністю" [2, с. 23].

Формування суб'єкта професійної діяльності передбачає, що фахівець керується відповідними саме цій діяльності мотивами, здібний до самостійного цілепокладання, має засоби контролю й оцінки якості своєї професійної діяльності — здібний до професійної рефлексії. Указані якості необхідні будь-якому фахівцю-професіоналу, але у сфері професій "людина-людина" вони набувають великої значущості, оскільки особистість фахівця стає засобом діяльності, її головним інструментом. Це підсилює значення психологічного аспекту проблеми формування професійно важливих якостей майбутнього соціолога, робить його центральним у ряді змістовних, методичних і організаційних моментів підготовки фахівця.

Уявляється можливим виділити чотири рівні формування професійних якостей майбутнього соціолога:

- перший рівень — інформаційний, націлений на формування професійної обізнаності студентів, знайомство з різними сторонами професійної діяльності соціолога, їх гуманно-ціннісним наповненням. Основна увага на цьому рівні приділяється пізнавально-оцінюючому компоненту позитивної "Я-концепції";

- другий рівень — перцептивний, направлений на формування і розвиток емоційно-етичного компоненту;

- третій рівень — комунікативний, пов'язаний із формуванням культури спілкування, здібностей і умінь професійної діяльності і направлений на формування мотиваційно-вольового компоненту;

- четвертий рівень — діяльнісний, пов'язаний із розвитком творчого компоненту, з активною участю майбутніх соціологів у самостійній творчій діяльності, формуванням професійно-особистісних якостей.

Компетентнісний підхід у навчанні підсилює його практикоорієнтованість, наочно-професійний аспект, підкреслює роль досвіду, умінь практично реалізувати знання, вирішувати задачі. Навіть поверхнєве знайомство з пропонованими переліками різного роду компетентностей показує, що вони не зводяться до конкретних знань, умінь, навичок, попредметно сформованих у рамках окремих дисциплін вищого навчального закладу, і тим відрізняються від них, що характеризуються: соціальністю, системністю, ситуативністю, міжпредметністю, практикоорієнтованістю, мотивованістю використання.

У число запропонованих різними авторами і колективами компетентностей, яким властиві перераховані характеристики, входять,

разом із власне професійними, такі уміння і здібності (візьмемо довільно деякі з них): вчитися самостійно здобувати інформацію, адаптуватися до нових ситуацій, ставити проблеми і приймати рішення, працювати в команді, відповідати за якість своєї роботи, аналізувати ситуацію на ринку праці, мати волю до успіху, бути компетентним у сфері суспільної діяльності, у побутовій і культурно-дозвільній діяльності, толерантним до міжкультурних відмінностей і багато інших.

На наш погляд, І. Зимня абсолютно справедливо називає ключові компетентності "результативно-цільовою основою компетентнісного підходу в освіті" [3, с. 19]. Уважається, що ключові компетенції виконують три функції:

- 1) допомагають учням учитися;
- 2) дозволяють працівникам фірм, підприємств бути гнучкішими і відповідати запитам працедавців;
- 3) допомагають учням бути успішнішими в подальшому житті.

Компетенції є важливими результатами освіти і тому повинні бути сформовані в усіх, хто навчається, пронизувати всі предмети, проходити через всі рівні освіти і розроблятися на високому рівні. При цьому ключові компетенції — не окрема частина навчального плану, вони інтегровані в його зміст.

Отже, можна зробити вельми важливий висновок: психолого-педагогічна теорія, яку можна і потрібно покласти в основу реалізації актуального в даний час компетентнісного підходу, формування і розвитку соціальних за своєю суттю професійно важливих якостей у майбутніх фахівців, повинна охоплювати не тільки наочно-технологічну, але і соціально-етичну сторони діяльності учнів; реалізовувати цілі як навчання, так і виховання в одному потоці соціальної за своєю суттю освітньої діяльності.

Запровадження компетентнісного підходу не тільки змінює результативно-цільову основу освіти, але змінює і сам тип навчання з іншими, адекватними йому цілями, критеріями, процедурами, формами, методами, засобами, організацією відповідного освітнього середовища і діяльності в ньому педагогів і студентів.

Виходячи з навчальних цілей, з метою формування конкретних професійних якостей майбутнього фахівця в навчально-виховному процесі необхідно враховувати індивідуальні здібності студентів, спиратися на них, розвивати їх, максимально використовуючи різні технології навчання. Учені відмічають зниження значення традиційних (технічних і технократичних технологій) і посилення ролі нових технологій — інформаційних, соціальних, інтелектуальних. Найважливішим чинником розвитку світових і національних спільнот стає людський і соціальний капітал, наукові знання. Традиційні системи управління суспільством, матеріальним і духовним виробництвом замінюються якісно іншим управлінням, заснованим на використанні нових знань. Основним продуктом освіти стає інтелектуальна власність. Формується нова соціальна реальність, заснована на інтелекті і знанні.

Вивчення досвіду європейських університетів в організації професійної соціологічної освіти показує, що принциповим у підготовці фахівця цієї сфери є її практико-орієнтований характер. Це виражається в цілому ряді особливостей, з яких найбільш важливими є:

- загальна кількість годин, відведених на практику (до 50% часу навчання в університеті);

- використання в навчальному процесі певних (креативних) методів (метод проблемно-орієнтованого навчання, метод проектів та ін.) для завдання цілісного уявлення про майбутню професійну діяльність і її великі фрагменти;

- орієнтація на навчання в групі, команді;

- інтеграція навчальних предметів як "спосіб наближення" навчальної (аудиторної) ситуації до реальної, фактичної;

- більшість університетських викладачів має значний досвід практичної соціальної роботи, і, продовжуючи викладати, вони постійно звертаються до практичної діяльності, яку розглядають як джерело підвищення кваліфікації, професійної майстерності.

У результаті проведеного дослідження автори ґрунтовніше вивчили проблему формування професійно важливих якостей майбутніх соціологів і дійшли висновку щодо необхідності розроблення конкретних навчально-методичних матеріалів для студентів відділення "Соціологія" з метою досягнення найбільшої результативності вищої професійної освіти.

Література

1. *World Declaration on Higher Education For The Twenty First Century: Vision and Action*. Paris, 1998. Available: <http://www.unesco.org/education/wche/declaration.html>.
2. *Шадриков В. Д.* Психологический анализ деятельности. — Ярославль: ЯрГУ, 1999. — 91 с.
3. *Зимняя И.* Педагогическая психология. М., 2000. — 234 с.

И. П. Марчук

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
Романо-германский факультет, кафедра ИЯГФ
К. 154, Французский б-р 24-26, г. Одесса-58, 65058, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО СОЦИОЛОГА КАК АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме

Формирование профессиональных качеств будущего социолога рассматривается как важное условие результативности высшего образования. Профессионализм социолога — это качественная характеристика, включающая совокупность фундаментальных интегрированных знаний, обобщенных умений и навыков.

Ключевые слова: профессиональные качества, профессионализм.

I. P. Marchuk

Departement of FLHF of ONU after I.I.Mechnikov. R.154,
Frantsuzskiy b-d 24-26, Odessa-58, 65058, Ukraine.

**THE FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE
SOCIOLOGISTS AS ACTUAL PROBLEM OF HIGHER EDUCATION
THEORY AND PRACTICE**

Summary

The formation of professional skills of future sociologists is examined as an important condition of the higher education effectiveness. Professionalism of sociologists is a high-quality description that includes the aggregate of fundamental knowledge and generalized abilities and skills.

Keywords: professional skills, professionalism.